

Kokemus, kieli ja poliittisuus synnytyksessä

Elina Helosvuori & Maria Temmes

Vuoden 2022 *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden ensimmäisen numeron myötä lehden toimitus siirtyy Oulusta Tampereen yliopistoon. Seuraavat kaksi vuotta lehden päätoimittajina toimivat Elina Helosvuori ja Maria Temmes. Lehden toimittussihteerinä jatkaa Ilmari Leppihalme, ja kirja-arvioiden toimituksesta vastaavat Saara Salmivaara ja Ronja Tammi. Kiitämme lämpimästi aiempia päätoimittajia Tuija Huukia, Suvi Pihkalaa ja Outi Ylitapio-Mäntylää sekä koko Oulun toimitusta tehdystä työstä ja jatkamme sitä ylpeinä osaltamme.

Käsillä olevan teemanumeron vertaisarvioidut artikkelit tarkentavat katseen synnytyksen kokemuksellisuuteen, syntyvyyteen yhteiskunnallisena huolenaiheena sekä sijaissyntytyksen mahdollisuuksiin ja reunaehtoihin. Tämä synnytyksnumero muodostui kuin itsestään: toimitukseen kasautui samoihin aikoihin useampi käsikirjoitus, jossa tavalla tai toisella käsiteltiin synnytykseen, syntyvyyteen ja lisääntymiseen liittyviä kysymyksiä. Viime vuosina synnytykset ovatkin olleet niin poliittisen kuin tieteellisen huomion kohteena. Koronapandemian aikana keskustelua on käyty erityisesti rajoituksista, jotka vaikeuttivat ei-synnyttävän vanhemman läsnäoloa ja osallistumista synnytykseen ja sitä seuraavaan jaksoon sairaalassa. Tämän teemanumeron sisältö osoittaa, että synnytykskulttuurin laajamittaisemmalle analyysille on tarvetta.

Lehden kansikuvassa näemme vastasyntyneiden vauvojen sänkyrivistön ja yksinäisen lastenhoitajan 1970-luvun Helsingin Kättilönopistolla. Äitien poisaolo karun asiallisesta laitostuvasta muistuttaa siitä, että synnyttäjät ja hänen kokemuksensa eivät ole saaneet synnytyksissä pääasiallista huomiota osakseen. Teemanumeron ensimmäinen artikkeli pureutuukin aiheisiin, jotka ovat lähivuosina nousseet erityisen huomion kohteiksi: synnytyksen kokemukselliseen luonteeseen ja synnytykskokemusten poliit-

tiseen merkittävyyteen. Keiju Vihreäsalo analysoi #metoo-liikkeen jälkitilassa aktivoitunutta synnytyksiin liittyvää liikehdintää. Analyysi perustuu toukokuussa 2019 käynnistyneessä #MinäMyösSynnyttäjänä-kampanjassa julkaistuihin synnytyksnarratiiveihin. Kampanjan tarkoituksena oli nostaa keskustelua synnytyksiin liittyvästä epäasiallisesta kohtelusta, joka kansainvälistä esimerkkiä seuraten nimettiin synnytyksväkivallaksi. Vihreäsalo tutkii synnytyksväkivaltakokemusta, joka on juurtunut synnyttäjien kohtaamiin synnytyksen ammattilaisten ja sairaalainstituution kanssa. Lisäksi hän tarkastelee synnyttäjien kokemuksen merkitystä muutosvoimana, joka ravistelee ja muokkaa synnytykskulttuuria ja synnyttäjien kokemuksille annettavaa merkitystä. Vihreäsalon artikkeli herättää uudelleentulkitsemaan niitä lääketieteellisestä näkökulmasta ehkä tavanomaisinakin näyttäytyviä tilanteita, joissa synnytyksväkivallaksi nimetty kokemus syntyy. Hänen analyysinsä avaakin sitä, miten tärkeää on suojella synnyttäjän kokemusta itsemääräämisoikeudesta ja koskemattomuudesta myös synnytystilanteessa.

Kuluneiden koronavuosien aikana myös syntyvyydestä on keskusteltu mediassa tiuhaan. Ennätyksellisen alhainen syntyvyys puhututti Suomessa ennen pandemiaa, ja heti pandemian alettua alkoi spekulointi koronan luoman epävarmuuden vaikutuksesta: nouseeko syntyvyys vai laskeeko se entisestään? Teemanumeromme linkittyy myös tämän aihepiiriin tutkimukseen. Hanna-Mari Ikonen ja Jenna Siivonen käyttävät artikkelinsa aineistona *Helsingin Sanomien* syntyvyyden vähenemistä käsitteleviä kirjoituksia, jotka perustuvat henkilökohtaisiin kokemuksiin tai ottavat kantaa syntyvyyteen ilmiönä. Artikkelissaan Ikonen ja Siivonen jäljittävät sitä, miten näissä kirjoituksissa diskursiivisesti tuotetaan ennakoivia toimijoita. He osoittavat, miten

ennakoinnista tehdään normatiivisesti oikea tapa suhtautua lastensaamiseen. Ennakoinnin velvoite lankeaa teksteissä, odotetusti, erityisesti nuorille naisille, joilta edellytetään kykyä optimoida lisääntymiseen liittyviä valintojaan. Ikonen ja Siivonen visioivat kuitenkin artikkelinsa lopuksi myös sellaista yhteiskuntaa, jossa elämää ylläpitävien suhteiden luominen, esimerkiksi läheisen tunnesiteen tai hoivasuhteen kautta, riittäisi tulevaisuuden suunnitelmaksi – sukupuolesta riippumatta.

Numeron kolmas artikkeli osallistuu niin ikään pohtimaan, miten voisimme uudelleenorganisoida totuttuja ajattelutapoja, tällä kertaa sijaissyntytykseen liittyen. Artikkelin on Suomessa erityisen ajankohtainen, koska oikeusministeriössä on parhaillaan käynnissä nykylainsäädännössä kiellettyä sijaissyntytystä koskeva selvitystyö. Viimeksi sijais-syntytysten sallimista selvitettiin vuosina 2010–2013, jolloin oikeusministeriö myös lähetti lausuntopyyntön asiaan linkittyville viranomaisille ja järjestöille. Tiia Sudenkaarne tarttuu artikkelissaan viime aikoina virinneeseen voimakkaaseen poliittiseen tahtoon: vaatimuksiin sijaissyntyttämisen laillistamiseksi ja sitä koskevan uudenlaisen säätelyn laatimiseksi. Sudenkaarne lähestyy ilmiötä queer-feministisestä näkulmasta yhdistäen cis- ja heteronormatiivisuuden kritiikin sijaissyntyttäjän lisääntymistyön arvon tunnistamiseen. Hän kritisoi sijaissyntytyksen näkemistä lapsettomuushoitona. Jos sijaissyntytyksen mielletään hoidoksi, se luokituu lääketieteelliseksi toimenpiteeksi, joka on eettisesti hyväksyttävää interventiona vain tietynlaiseen sukupuolitetusta fysiologiasta johtuvaan lapsettomuuteen, kuten cis-naisen kohduttomuuteen. Sudenkaarne selvittää myös, miten sijaissyntytyksen näkeminen hoitona hämärtää nimenomaan sijaissyntyttäjän asemaa. Artikkelin kannustaa muotoilemaan uudenlaista sijaissyntyttämisen lainsäädäntöä, joka aidosti huomioisi perheellistymisen moninaiset tarpeet, myös miesparien ja itsellisten miesten näkökulmasta, mutta tavalla, joka tunnus-taisi esimerkiksi sijaissyntyttäjän mahdolliset kiintymyksen tunteet sekä lasta että tulevia vanhempia kohtaan. Artikkelissa muotoillusta queer-feministisestä näkökulmasta sijaissyntytystä voitaisiin siis säädellä erityisenä niin sanotun kaupallisen intiimiyden lisääntymistyönä, jossa keskiössä on sijais-

synnyttäjän roolin ymmärtäminen hoitovälineen sijaan ammatilliseksi.

Jatkamme jo aiemman toimituksen kaudelta tut-tujen puheenjohtajan palstan ja hankepuheenvuoro-jen julkaisemista. Tässä numerossa SUNSin puheen-johtajana aloittanut Leena-Maija Rossi käsittelee sukupuolen asemaa yhtenä kaikkien aikojen kysy-myksistä sekä sukupuolentutkimuksen roolia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. Yksi osoitus sukupuolentutkimuksen voimasta muuttaa myös valtavirtaisempaa ajattelua on se, että tietyt käsit-teet, kuten intersektionaalisuus ja heteronormatii-visuus, ovat eittämättä saaneet sijaa ja ymmärrys-tä keskustelussa tiedepiirien ulkopuolellakin. Rossi nostaa esiin, kuinka tutkimus on ollut – pitkäjäntei-sen järjestötoiminnan ja aktivismin ohella – vaikutta-massa konkreettisiin lainsäädännöllisiin muutoksiin, esimerkiksi pyrkimykseen tasa-arvoisen avioliiton ja perheensisäisen adoption mahdollistamiseksi. Su-kupuolentutkimus on myös edistänyt transsuku-puolisten asemasta käytyä lainsäädännöllistä ja laa-jempaakin yhteiskunnallista keskustelua. Maailma muuttuu, kun sitä muutetaan, uusi puheenjohtaja toteaa. Nämä sanat tuntunevat lohdullisilta mones-ta oman akateemisen työnsä merkitystä näinä aikoi-na pohtivasta opiskelijasta, opettajasta ja tutkijasta.

Sukupuolen moninaisuuden kasvava huomiointi julkisessa keskustelussa osoittaa osaltaan suku-puolentutkimuksen merkityksen yhteiskunnassa. Kaisa Kuurneen ja Mirjam Raudasojan hankepu-heenvuoro linkittyy tähän teemaan pohtimalla, miten sukupuoli ja myös siihen liittyvä identiteetti pitäisi huomioida synnytyksissä. Kuurneen vetä-män ja Koneen säätöön rahoittaman *Kamppailu synnytyksestä – Suomalaisen synnytykskulttuurin murros* -hankkeen pyrkimyksenä on ymmärtää synnytystä kaikkien toimijoiden, kuten synnyttäjien, per-heiden ja alan ammattilaisten, näkökulmista sekä huomioiden myös rakenteelliset asetelmat. Oivalli-sesti puheenvuoro myös taustoittaa käynnissä ole-vaa synnytykskulttuurin murrosta. Kuurne ja Raudaso-ja painottavat, että kaksijakoisen sukupuolittavan ajattelun luonnollistettuja oletuksia synnytyksistä ja synnyttämisestä täytyy purkaa ja tehdä näin tilaa aiemmin näkymättömille sukupuolivähemmistöil-le. Suomen kieli mahdollistaakin monia muita kie-liä luontevammin puheen esimerkiksi odottajista

ja synnyttäjästä ilman sukupuoli-identiteettiä koskevia oletuksia. Toisaalta kirjoittajat esittävät, että mikäli sukupuolisidonnainen kielenkäyttö neutraloidaan kaikista tilanteista, tulee vaikeaksi tavoittaa sukupuolisidonnaisia identiteettejä, valtasuhteita ja sellaisia vaikeasti sanallistettavia tuntemuksia, jotka liittyvät merkityksellisiin emotionaalisiin ja kehoillisiin kokemuksiin ja esimerkiksi sisäistettyihin sukupuolimalleihin.

Julkaisemme tässä numerossa myös Astrid Joutsenon sekä allekirjoittaneen Elina Helosvuoren lektiot, jotka perustuvat kirjoittajien lisääntymisaiheisiin väitöskirjoihin. Joutsenon tutkimus osallistuu feministiseen äitiyden tutkimusperinteeseen, jossa äitiys hahmotetaan erityisesti kulttuurihistoriallisena tekemisenä. Hän tutkii äitien digitaalista 'elämäkirjoittamista' (*life writing*) äititiedon paikkana ja niin kutsutun äitityön tai 'äitimisen' (*mothering*) merkityksen neuvottelemisen solmukohtana. Helosvuoren työ puolestaan keskittyy tarkastelemaan avusteista lisääntymistä ja lapsettomuutta Suomessa. Tutkimuksessa analysoidaan erityisesti naisiksi identifioituvien ja naisoletettujen henkilöiden kehoihin kohdistuvia toimenpiteitä sekä laboratorioissa tapahtuvaa alkioiden viljelyä ja valintaa koeputkihedelmöityshoidoissa.

Kokonaisuutena synnytysnumero ylittää yksittäisten tekstiensä kysymyksenasettelut ja tulokset.

Numero auttaa hahmottamaan elämän luomisen ja ylläpitämisen paikantuneisuutta paitsi kehoihin ja inhimillisiin kokemuksiin myös suhteessa ekologiseen ympäristöön. Yksi humanistisen ja yhteiskunnallisen lisääntymistutkimuksen nousevista kiinnostuksen kohteista liittyikin siihen, miten elämän uusintamista ja ylläpitämistä voitaisiin ajatella huomioimalla paitsi esimerkiksi hedelmällisyyteen ja lisääntymisterveyteen liittyvät huolet myös planeettamme ekologinen kantokyky ja kestävyys. Päättämmekin pääkirjoituksemme kehottamalla kaikkia aiheesta kiinnostuneita seuraamaan kesäkuussa 2022 Tampereella järjestettävän kansainvälisen *Reproductive Futures: Emergent Injustices, Hopes and Paradoxes*-konferenssin tarjontaa. Konferenssin järjestämisestä vastaa Riikka Homasen ja Mianna Meskuksen johtama sekä Suomen kulttuurirahaston rahoittama *Lisääntymisen tulevaisuus – Reproductive futures*-hanke, jonka järjestelytoimikunnassa on edustettuna myös lehtemme toimituskuntalaisia. Konferenssin tiedot löytyvät osoitteesta: <https://events.tuni.fi/reprofutures2022/>

Antoisia lukuhetkiä toivottaen,

Elina Helosvuori ja Maria Temmes

Tampereella 15.3.2022